

TÓTH ILDIKÓ ÉVA:

Széchenyi 1848-ban

1847 augusztusában gr. Apponyi György kancellár egy átfogó közlekedés-fejlesztési koncepció kidolgozására kéri fel gr. Széchenyi Istvánt, a Helytartótanács Közlekedési Bizottságának vezetőjét.

A gróf betegsége miatt (idegkimerültség, mely 1848-ban többször, s egyre gyakrabban kiújul) az érdemi munkálatokat közvetlen munkatársai, Kovács Lajos és Clark Ádám végzik el Széchenyi útmutatásai alapján. A félszáz oldalas mű 1848 februárjában jelenik meg nyomtatásban, s kerül az országgyűlési követek kezébe Javaslát a magyar közlekedésügy fejlesztéséről címmel, Széchenyi neve alatt. A törvénytervezetté átdolgozott Javaslát lesz az alapja az 1848/30. tc-nek, az első átfogó közlekedésfejlesztési törvénynek.

Széchenyi az 1847 novemberében megnyíló országgyűlésen főrendi házi tagsága dacára az alsóházi követek között is helyet foglalt, mint Moson megye követe. A helytartótanácsos alsóházi részvételének célja: az Ellenzéki Párt, s elsősorban Kossuth ellensúlyozása, kinek Pest megyei követté választását féltékenyen figyelte. "Ha Kossuth egymaga lesz ott, a zűrzavar elkerülhetetlen" - írja Naplójában. Az országgyűlésen azonban Széchenyi elszigetelődött, a döntő kérdésekbe nem tudott beleszólni.

A Széchenyi-Kossuth vita alapját maga Széchenyi két okra vezette vissza. Egyrészt felhárította, hogy szerinte általa kezdeményezett és nagy nehezen beindított reformot ifjú titánok kisajátították. Példa rá az az 1848 június közepi naplóbejegyzés, mely az első népképviselői országgyűlés választási harcáról szól: "Deákat követté választották Debrecenben. Engem miért nem... engem sehol ezen a szaros Tiszatájon, ahol Deák soha, én viszont annyiszor gyilkoltattam magam lassan öln." A vita másik alapját Széchenyi az eredményességről vallott különböző felfogásukban vélte felfedezni. "A tett az első, a szó a második", vallotta Széchenyi, fellépve a tipikus magyar betegségre, a szalmaláng ellen.

A Széchenyi-Kossuth vita megítélését nehezíti a két politikus közötti óriási különbség. Széchenyi buzgó katolikus, nyugat-magyarországi nagyurak sarja, egzaltált személyiség, gazdasági kezdeményezői sorra magvalósulnak. Kossuth vallását illetően eléggé közömbös lutheránus, nincstelen felvidéki kisnemes fia hivatalnokai szorgalommal megáldva, de gazdasági vállalkozással semmire sem megy. Széchenyi kedvtelésből, Kossuth a megélhetésért ír.

Ki az igazi politikus: Kossuth, aki meglovagolja a tömegek lelkesedését, vagy Széchenyi, aki fölkelti a tömegek politikai érzékenységét? Aki az osztrák támadást kihívta, vagy aki a támadásnak nem tudta elejét venni? Aki végveszélyben forradalmi eszközökhöz nyúlt, vagy aki végveszélyben összeroppant? A Széchenyi-Kossuth vita eldöntetlen.

Naplóbejegyzés március 15-én: "Mit lehet tenni? Batthyányt és Kossuthot kell támogatni. Hallgatnia kell minden gyűlésnek, ellenszenvnek, minden becsvágynak".

A Batthyány-kormány érdekében tett lépéseit figyelve nem hagyható figyelmen kívül, hogy Batthyány személyében egy olyan ember mellett teszi le a voksot, akit, ha lehet, még Kossuthnál is jobban gyűlöl. Ha Kossuth Széchenyi számára "Rajongó", akkor Batthyány a "Rom démona", egy önző karrierista, kivel Széchenyi korábban személyesen összekülönbözött (párbaj lett belőle!).

Március 15-én Széchenyi is tagja volt annak a száztagú küldöttségnek, mely a felsőház által is elfogadott kossuthi felirati javaslatot kívánta az uralkodó elé terjeszteni. A felgyorsult események hatására a felirathoz új javaslatokat akartak csatolni. Széchenyi adta a zseniális javaslatot, a felirathoz egy legfelső kéziratot kell csatolni, melyben az uralkodó a nádort királyi teljhatalommal ruházná fel a király távolléte idején.

Az udvari berkeket ismerő Széchenyire várt a feladat: V. Ferdinánd és a főhercegek meggyőzése, mely sikerrel járt.

Március végén Batthyány, Kossuth, Deák és Eötvös társaságában Bécsben tárgyalt, sikerült elfogadtatnia a felelős magyar kormányról szóló törvénytervezetet.

Június végén István főherceg és Eötvös társaságában Innsbruckban tárgyal az udvarral, hogy az itáliai és németországi változásokat kihasználva a dinasztiaát, s ezzel a birodalom súlypontját áthelyezhesse Budára. Az áprilisi törvények alapján álló Magyarországért küzdött, melyet csak az uralkodó személye kötött volna össze Ausztriával. Ez a küldetése kudarccal járt.

Széchenyi politikai irányváltásait utilitarizmusával magyarázta. Helytartótanácsos korában így beszélt: "Az én szférám nem ez: palotában, kényelemben, hanem befogva a szemeteskosci elé. Ha kitudom rántani, azért odaadom a szívemet." Ugyanez a mentalitás jelenik meg az első felelős minisztérium közlekedési tárcájának elvállalásakor: "Ha szükségetek van rám: igen." "Feladatunk megmenteni a hazát... szarok a törvényeitekre."

Március 23-án fogadta el Batthyány felkérésére a közlekedési és munkaügyi tárcát, április 14-én érkezett Pestre, hogy hozzákezdjen minisztériumának megszervezéséhez.

A közlekedési és közmunkaügyi minisztérium békeidőben tud csak funkcionálni. Nehezítette a helyzetet, hogy bár kidolgoztak egy 12 milliő forintös költségvetést, a pénzt a deficitos államkassza nem tudta biztosítani, csak a lassan becsordogáló sókamurai jövedelmekkel számolhattak. Ugyanakkor az áprilisi törvények megszüntették a jobbágyok robotban végzett közmunka-szolgáltatását.

Kézzelfogható eredménye csak országgyűlési termek előkészítésének volt a Redout és a Nemzeti Múzeum épülésében. (Az áprilisi törvények Pestre helyezték az országgyűlést.) A kivitelezési munkálatokkal Hild volt megbízva, a szervezés szálai azonban Széchenyi kezében futottak össze. A minisztérium részeredményei: a Szolnok-Arad és Szolnok-Debrecen vasútvonalak feltérképezése, földmunkák, a Lánchíd építésének folytatása. Terv maradt a budai alagút és a pesti utcai gázvilágítás is.

Széchenyi és a honvédelem

Első honvédelmi kezdeményezései Pest (a leendő főváros) védelmét szolgálták: a fegyvergyártás megindítása magénerőből, pesti körsáncok ásása, dunai gőzhajók felfegyverzésével hadiflotta felállítása. A mozgó nemzetőrséget is Pest körül szerette volna összpontosítani.

Ugyanakkor az újoncmegajánlással és önálló magyar haderő felállításával nem értett egyet. Indokai: nincs pénz, nincs fegyver, a nemzetőrök és az újonnan felállított honvéd zászlóaljok csekély harci értékű alakulatok, akik az elő ágyúszóra meg fognak futni. (Sajnos, a délvideki lázadás idején a nemzetőrök valóban megfuttak.)

A volt császári és királyi katonatiszt az augusztus közepi katonaaállítási vitában ezért állt Mészáros hadügyminiszter mellé, és a megszavazott újonccal a cs. és kir. sorgyalogezredek 3. zászlóalját kívánta feltölteni, nem pedig az önálló magyar haderőt, melynek eredményességét így festette le egy várható támadás esetén: "Nem milliók könnyzáporátul kísérve szállnánk sírba, hanem elleneink közhahotája közt esnénk farkasverembe, melyet az értetlenség és politikai fanatizmus ásott számára."

Sokáig titkolt betegsége a felzaklatott életvitel hatására felszínre tört, munkaképtelenségét már a külvilág is észlelte. Augusztus 27-én óriási jelenetet rendezve visszautasítja helyettes hadügyminiszterré való kinevezését a Délvidéken

harcoló Mészáros helyett, majd szeptember 4-én egészségi állapotára való tekintettel felmentést kér és kap a minisztertanácstól.

Szeptember elsején így fejezte be Naplóját: "Ma berekesztem naplómat Isten könyörüljön szerencsétlen lelkemen."